

העולם בה בשום צד י"א שהיא מדת סדום ההפוכה כמו רגע. ... שכל זה אינו שיהיה חמור ההוא כי כמה פעמים חטאו ישראל בבלתי השוות מדותיהם ביותר קשה מזה מגזל וחמס ומכל מיני משחית אשר צעקו מהם הנביאים עם היותם מלמדים ומוכיחים אותם יום ולא נענשו על זה האופן והנביא עצמו אומר ויגדל עון בת עמי וגו' (איכה ד') והוא פלאי. וקשה עוד מזה איך לא זכר יחזקאל מסדום מה שנתפרסם מעוצם גנותם בספור הזה ותלה ענשם באשר לא זכרו עשות חסד ועוד יש לי להפלא וכי משוא פנים יש בדבר מה נשתנו בעלי הגבעה (שופטים י"ט) מאנשי סדום שאלו נענשו במידת הדין עזה וקשה ואלו לא די שלא נענשו אלא שנענשו ישראל על ידם. והנה הרמב"ן ז"ל הליץ בעדם טענות רבות להצילם מרעתם. אמנם פשט הכתובים משהו אותם לגמרי שאם אלו כלו רגל מהשוק גם באלה כתוב ואין איש מאספ אותם הביתה. בסדום לא אסף אותם כי אם איש נכרי אשר בא לגור ובגבעה והנה איש בא ממעשהו בערב והאיש מהר אפרים והוא גר בגבעה וגו' וישא עיניו וירא וגו'. וגם שם נאמר רק ברחוב אל תלך כמ"ש בסדום ברחוב נלין. באלו נאמר טרם ישכבו וגו' ובגבעה והנה אנשי העיר, נסכו את הבית וממשמעות הכתוב שלא נפקד מהם איש. באלו נאמר איה האנשים ובגבעה הוצא את האיש ונדענו. באלו ויאמרו גש הלאה ובגבעה ולא אבו האנשים לשמוע לו. ולא עוד אלא שאלו לא הספיקו לחטא ואנשי הגבעה חטאו והרשיעו לעשות. ואולם בעבור זאת באמת גדול עון בת עמי מחטאת סדום כי הסדומיים היו ראשונים לעבירה ובעלי הגבעה ראו בקלקולם הכתוב בתורה ולא לקחו מוסר. וגם במה שכתב הרב כי שלא כדן עלו עליהם למלחמה הוא דבר מתמיה כי מן הדין היה לבערם מן העולם וכללות השבטים ובית דינן הגדול הם שופטים על אחד מהשבטים כמו שהסנהדרין הם השופטים על כל בתי דינין שבישראל. ואם שלא כדן עלו עליהם הנה כדן עמדו בני בנימין על נפשם ונתן להציל עצמם בנפשם של רודפים ולא נתנה המלחמה לשעורים וא"כ למה נגפו בני בנימין לפניהם כלל. ואם נאמר שהעון ההוא המגונה לא היו עושים אותו בעלי הגבעה לשם העבירה המגונה ההיא רק למנוע עוברים ושבים מביניהם ושבו עדיה במקרה ובשגיה. הנה זה עצמו נוכל להליץ בעד אנשי סדום כי לא נזכר מהם דבר הנבלה הזאת רק באנשים הבאים מחוץ באותה שעה כמו שהיה הענין בבעלי הגבעה. אל כל זה ראוי לתת לב ולמצוא בו טעם לשבח כי ישירים דרכי יי' ואין לפניו לא עולה ולא משוא פנים וכבר התרה בו האוהב הנאמן פעמים ג' באומרו האף תספה צדיק עם רשע חלילה לך וגו' אמנם ישוב הענין הזה כלו והתר ספקותיו הוא בשנשים לב אל מה שכתב החוקר בפרק י' מהמאמר הז' מספר המדות בהבדל אשר בין החוטא והרשע. כי החוטא אשר ענינו הוא בלתי כובש את יצרו הוא אשר התאוה בו לבד היא נפסדת אמנם שכלו אינו נפסד והרשע הוא שהתאוה והשכל בו נפסדים. אשר מזה יתחייבו עוד שני הבדלים גדולים. הא' שהרשע בלתי מתנחם לעולם מרעתו כי אין לו שכל שיעוררהו על זה. כי גם הוא בעקר המרד. אמנם החוטא כאשר יעבור ההפעלות ההוא העובר על שכלו הנה השכל ההוא ישוב לאיתנו ומתעצב ממעשהו ומעצבון ידיו. והשני כי החוטא ששכלו שלם אפשר לקבל רפואה כי יש התחלה בריאה ממנה יבא הבריאות. אמנם הרשע אין לו שום דבר ממנו יותחל הבריאות ולזה אין רפואה למחלתו כמו שנתבאר לו שם בא' ובח' מהמאמר הנזכר. ואולם זה לשוני פרק י"ב מאמר ז' אמנם הבלתי ישר כמ"ש לא ינחם כי הוא קיים בבחירה. אמנם החוטא מתנחם בכל ובעבור זה לא יהיה הספק אשר אמרו כן זה יוכל להרפא וזה לא יוכל להרפא הרשע דומה לחולי הקשה כמו אידרושיפשי"א או טישלי"א שאמנם החוטא לחולי הנופל זה תמיד וזה אינו תמידי ובכלל אמנם החוטא והרשע אינם מסוג אחד כי אמנם הרשע נסתר אמנם החוטא אינו נסתר. הנה שיכלול הבדלים שאמרנו ואמר כי בענין ההתנחמות לבד לא יספיק להבדילם עד אשר לא ישאר הספק ששם ראשונה אם הם דבר אחד כ"ש שיש בו הבדלים אחרים כמו שזה בלתי מקבל רפואה בחלאים ההם שזכר וזה מקבל רפואה לפי שעם היותו מגונה בשעת מעשה עוד מעט ישוב לבוריו כענין חלי הנופל וזה למה שנשאר שכלו בישונו ועוד שהחוטא אינו נסתר כאורב לחטא בשלמות דעתו אמנם הרשע ישב במארב ובמסתרים מתנכל בכל מחשבותיו לחטוא בהנה ושלכל זה אין שום רפואה למכתו. וכבר אמר זה עצמו שלמה המלך ע"ה עיר פרוצה אין חומה איש אשר אין מעצר לרוחו (משלי כ"ה). ירצה כי כמו שהעיר אשר אין לה חומה עם היות שמרעת וישובי בה לבלתי שית לבם לחילה עשן פירצות בחומתה הנה יש לה תקון כי בבוא קול פחדים באזניהם בנקל ישימו לב לגדור פרצותיה ולקומם הריסותיה ותוכל לעמוד במצור ותושע. אמנם אשר אין לה חומה כלל ודאי אין לה תקומה, כן האיש בעוד חומת שכלו על תלה אע"פ שתהיה התאוה פרוצה הנה הוא נקל להתנחם ממעשיו הרעים ולהרפא. אמנם איש אשר אין מעצר לרוחו כי נפלה חומתו ונפסדה התחלתו במה יושע איפה. והנה כלל בזה כל מה שכתבו החכם שם. וכבר הבאנו כאן העיר הזאת לעדה ובאת ללמד ונמצאת למד כי דין האיש הזה אשר אמרנו הוא עצמו משפט המדינה ותהיה הכוונה כי כאשר היתה העיר מוקפת חומה סביב מהחזק הטוב והדתות הישירות המונחים מהזקנים והמנהיגים הטובים מלפניהם אף על פי שלפעמים יעלו שועלים ויפרצו גדריה וישביתו חקיה הנה נא העיר הזאת קרובה לקבל תקנה ולהרפא כי יקום אחד מעיר ושנים ממשפחה להוכיח אותם בחוזק נמוסיהם אשר בידם והטוב והיושר נעזרו מכל צד ויעלו לה ארוכה. אמנם אם אין לה חומה לא מדת ולא מתקנה ולא משום מנהג ישר הנה היא כאיש ההוא אשר אין מעצר לרוחו שאין לו שום התחלה במה שישונו אל בוריו. ומה גם עתה אם יש לה חומה גבוה של נחשים ועקרבים רצוני חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם המונחות לפנייהם ממנהיגים הרשעים והעריצים. וכבר עשה החוקר למוד מהמדינה אשר היא על זה התואר אל זה הענין עצמו בפרק ב' מהמאמר הנזכר אמר החוטא דומה למדינה אשר בה כל הדברים ההכרחיים ובה אמנם דתות טובות ולא תרגיל באחת מהן כמו שאמר הפילוסוף אנקש'נדריש. והרשע הוא דומה למדינה אשר בה דתות רעות תרגיל אותם. והנה באמת זה היה חטאת סדום ובנותיה כי הנה הם לא חטאו בחטא התאוה לבד כערים אשר יש להם חוקים ומצות טובים ועושים אינם אותם גם לא היה די להם בשהיו עיר פרוצה אין חומה משום דת ונמוס ישר אבל כבר נפסדה התחלתם בתכלית הפסד עד אשר הקימו להם דברים רעים ומגונים לחוקים ומשפטים טובים וישרים וקבעו בהם מסמרים בקנסות ועונשים שלא יעברו מהם לעולם והעקר אשר שמו כל מגמתם הוא לשמור ממנום בתכלית השמירה ולזה בחרו באותה מדה של שלי שלי ושלך שלך באותו בינונית שאמר שהיא מדת סדום לא בתורת מדה אלא בתורת דת ונמוס אחת דתו להמית המהנה לזולתו אפילו בזה נהנה וזה אינו חסר כי על כן אמרו חכמינו כופין אותו על מדת סדום (ב"ב י"ב ב). וההנחה הזאת בתורת נמוס תחייב

אותם לצאת אל הקצה האחרון בכל דרכי הרשע והחמס. תדע כי תורתנו התמימה הפליגה להזהיר במאד מאד על היותנו מהנים מממונותינו ומגופותינו זה לזה בנתינת הצדקה וההענקה וההלוואות ויתר המתנות והעזר בפריקה וטעינה או בהשבת אבדה ובכל דבר שיצטרך אל חבירו שמטה ידו עמו עד שכבר תשים צד שתוף בכל אשר לנו עם חבירו ושכנינו וכל אנשי שלומינו ועם כל זה מעט מזער אשר היו בכל דור ודור אשר ישמעו וישיתו לב לקיים את תוקף הצוויים ההם ויותר מהמה כמה רובי כמו פתן חרש יאטמו אזנם הממאנים לתת מאשר להם דבר גדול וקטן ורוב רבי רבבות אשר יכספו להיות על מדת שלי ושליך שלי ויבקשו להם כמה תחבולות ועלילות לקחת כל ממון חבריהם החביב עליהם מאשר להם. ומה גם עתה אם תהיה ההנחה הדתית שיחזיק כל אחד בשלו ושלא יהנה לזולתו כי אז תמצא את רצועה לכל דבר פשע ויקל בענינו לעמוד ללסטם את הבריות כעושה מצוה. ולפי שהיתה לסדומים התשוקה הפחותה הזאת באו לקבוע דת וחוק שלא יעשה איש מהם שום אכסניא לשום עובר אורח כדי ללכות רגלי האנשים הנכרים מביניהם ולהרחיק הנאתם ולהיות הדבר הזה יקר מאד בעיניהם לפי רוע מזגיהם התיירו ביניהם לעשות הנבלה ההיא לכל הבאים שמה כדי שישנאו מעבור ביניהם לא שרצו בפועל המגונה ההוא מצד עצמו שלא נזכר שהיו נוהגין ביניהם אבל שלא מצאו דבר יותר מגונה להבריחם מעליהם:

ובמדרש (ב"ר פרשה נ') האחד בא לגור וישפוט שפוט דין שרצו ראשונים אתה בא לאבד. רבי מנחם בשם רבי ביבי אמר כן התנו אנשי סדום ביניהם אמרו כל אכסניא שהוא בא לכאן נהיה בוועלים אותו ונוטלים את ממונו. אמר לו אפי' אותו שכתוב בו ושמו דרך ה' לעשות צדקה (בראשית י"ח) אנו בוועלין אותו ונוטלין ממונו. הנה שכל עצמן היה לבטל האכסניא מביניהם ושלא יבאו לשם משום מקום בעולם וזה הוא מה שהעיד עליהם הכתוב האומר ואנשי סדום רעים וחטאים (שם י"ג) עם פי' אנקלוס בישין בממוניהן וחייבין בגופיהן. הנה כי עקר רעתם היה בענין ממונם כי הוא מה שרצו בעצמם אמנם מה שנבלו עצמם לחטוא בגופן בדבר הנבלה הזאת יחסו למלת חטא למה שהוא אינו להם אלא במקרה ובמשגה. וכן ג"כ מאמר זעקת סדום ועמורה וגו' (שם י"ח). כי עקר הצעקה הוא אשמה רבה ואף מה שהוא להם במדרגת החטא ההוא גנאי כבד מאד והוא מאמר ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום (איכה ד') והוא נכון. והנה עם זה נתבאר כונת יחזקאל ע"ה באומרו זה היה עון סדום אחותך וכו' ויד עני ואביון לא החזיקה (יחזקאל ט"ו). והכונה ששמו להם כן לחוק ולנמוס. אמנם לא זכר את דבר הנבלה אשר נוהגין בה לפי שהיא עם שמתירין עצמם לעשותה אינה מחקותיהם ואינן נוהגין בה ביניהם אבל כל קלקוליהם היה בדבר הממון. ומזה המין נמצא לרבותינו ז"ל (סנהדרין ק"ט א) כמה ענינים מוכיחים אמרו ערום הלכו וכו' חמור יתומים ינהגו דאית ליה תורא מרעי חד יומא דלית ליה רעי תרי יומי ההוא יתימתא בר ארמלתא הוה ליה תורא למרעי אזיל שקלינהו וקטלינהו אמר דיינא דאית ליה תורי נשקול חד משכא דלית ליה תורי לשקול תרי משכי א"ל האי מאי א"ל סוף דינא כתחלת דינא מה תחלת דינא דאית ליה תורא מרעי חד יומא דלית ליה תורא מרעי תרי יומי אף סוף דינא נמי דאית ליה תורי נשקול חד דלית ליה נשקול תרי. דעבר במברא ליתב חד זוזא דלא עבר במברא ניתב תרי. דמחי לא לאינתתיה דחבריה ומפלה אמרי יהבה ניהליה דלעברא לה. דפסיק ליה לאודנא דחמריה וכו' דפרע ליה לחבריה וכו' דעבר אארבא יהיב ד' זוזי דעבר בימא יהיב ח'. זימנא חדא הוה ההוא כובס איקלע להתם אמר הב לי ד' זוזי אמר להו אנא בימא עברי אמרי ליה א"כ הב ליה תמניא זוזי גם פרעיה אתא לקמיה דיינא אמר ליה זיל הב ליה ד' זוזי דשקל לך דמא וח' דעברת במיא. אליעזר עבד אברהם איתרמי להתם ואירע ליה הכי פרעיה איהו לדינא א"ל מאי האי א"ל אגר אית לי מינך הב ניהליה להאי. וכאלה רבות עמם בדינים המפורסמים שלהם ודייניהם המובהקים ושהכל נמשך מהפסד השורש וקלקול ההתחלה וכמו שאמרו מצעקתה של ריבה אחת שפרנסה לעני וכו' (שם). והנה הלילה ההוא נהגו כמנהגם ונגדשה סאתם. כי מלאה מקדם מכל מיני חטא ופשע אשר כאלה המחייבים כלייה. ומכאן אתה מוצא תשובה נכונה לאנשי הגבעה כי אם נהגו כמנהגיהם בשני הענינים רצוני בכלות רגל העוברים והשבים ובהתר הנבלה הזאת כמוהם הנה לא היה זה להם דבר מזה בתשומת דתית ולא הותר להם לעשות כן מדיניהם חלילה אבל היו כמדינה שחקה טובים ועושים אינם אותם ולזה לא יקשה לנו למה לא המטיר עליהם גפרית ואש מאת ה' מן השמים אבל היה עליהם מדיניהם על זה עון פלילי והיו שופטי העיר או השבט חייבים לבערם מן העולם ובמה שראו ולא מיחו בידם או העלימו עיניהם מן מה שעשו בפרהסיא היה החטא ההוא מוטל על כל השבטים והיה מאת הש"י להפרע מכלן אחרי מלאת יד התובעים את דינם. וכן הוא הדין בכל מה שחטאו היחידים בכל צבור וצבור בפרוץ באחד מהאיסורים שבתורה כגון ביין נסך או גבינה של עכ"ם או שעטנז וכיוצא שהעלם עין השופטים והמנהיגים מתיר אותם כאלו הם מותרים מן הדין שכבר הפכו בזה חטאות היחיד אל חטאות הצבור מכללם. וכמה פעמים נתחבטתי על זה על אודות הנשים הקדשות שהיה אסורן רופף ביד שופטי ישראל אשר בדורנו ולא עוד אלא שכבר יאותו בקצת הקהלות ליתן להם חנינה ביניהם גם יש שמפסיקין להם פרס מהקהל כי אמרו כיון שמצילות את הרווקים או הסכלים מחטא אסור אשת איש החמור או מסכנת הגויות מוטב שיעברו על לאו זה משיבאו לידי אסור סקילה או סכנת שריפה. ואני דנתי על זה פעמים רבות לפניהם ולפני גדוליהם והסברתי להם שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש איש מבית ישראל בסתר ושלא לדעת הרבים וברשות ב"ד חטאת יחיד הוא והוא שבעונו ימות ע"י ב"ד של מעלה או מטה וכל ישראל נקיים כמו שהיה עון פילגש בגבעה אם היו ב"ד שלהם מוסרין האנשים הרשעים ההם לבדם ביד ישראל. אמנם החטא הקטן כשיסכימו עליו דעת הרבים והדת נתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו הנה הוא זמה ועון פלילי וחטאת הקהל כלו ולא נתן למחילה אם לא בפורענות הקהל כמו שהיה בבני בנימן על השתתפם בעון והוא היה עון סדום כמו שביארנו שהם ובתי דינין שלהם הסכימו שלא להחזיק יד עני ואביון. ולכן הוא טוב ומוטב שיכרתו או ישרפו או יסקלו חטאים ההם בנפשותם משתעקר אות אחד מהתורה בהסכמת הרבים כמו שאמר בזה שעשתה בו פרשה בפני עצמו לא תהיה קדשה וכו' (דברים כ"ג) כמו שיתבאר שם ב"ה. ומי שלא יקבל זה בדעתו אין לו חלק בבניה ונחלה בתורת אלהית. אמנם מה שנגפו על זה ישראל פעמים עם שכבר ללמדו ז"ל מסמיכות הספור טעם מספיק והוא עון פסל מיכה אשר לא מיחו (פרקי רבי אליעזר פ' ל"ח). עדיין יש לומר כי מזולת זה היה להם להתקדש ולמלא את ידם בטוהר עצמם מכל פשעיהם לכל חטאתם קודם שיבאו למלחמה עם אחיהם ומלחמת עכ"ם תוכיח נאמר בפרשת שופטים מי האישי

3

[י] שבעה מיני פְרַעַנִיּוֹת באין לעולם על שבעה גופי עברה: מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין - רעב של בצרת בא, מקצתן רעבים ומקצתן שבעים; גמרו שלא לעשר - רעב של מהומה ושל בצרת בא; ושלא לטל את החלה - רעב של בליה בא;

[יא] דבר בא לעולם - על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין, ועל פרות שביעית; חרב באה לעולם - על ענוי הדין, ועל עונות הדין, ועל המורים בתורה שלא כהלכה; חיה רעה באה לעולם - על שבועת שוא, ועל חלול השם; גלות באה לעולם - על עובדי עבודה זרה, ועל גלוי עריות, ועל שפיכות דמים, ועל שמטת הארץ.

[יב] בארבעה פרקים הדבר מתרבה: בדיעית, ובשביעית, ובמוציאי שביעית, ובמוציאי החג שבכל שנה ושנה. בדיעית, מפני מעשר עני שבשלישית; בשביעית, מפני מעשר עני שבששית; במוציאי שביעית, מפני פרות שביעית; במוציאי החג שבכל שנה ושנה, מפני גזל מתנות עניים.

[יג] ארבע מדות באדם: האומר: "שלי שלי ושלה שלך", זו מדה בינונית, ויש אומרים: זו מדת סדום; "שלי שלך ושלה שלי", עם הארץ; "שלי שלך ושלה שלך", חסיד; "שלה שלי ושלי שלי", רשע.

[יד] ארבע מדות בידענות: גזל לכעוס וגזל לרצות, יצא שכרו בהפסדו; קשה לכעוס וקשה לרצות, יצא הפסדו בשכרו; קשה לכעוס וגזל לרצות, חסיד; גזל לכעוס וקשה לרצות, רשע.

[טו] ארבע מדות בתלמידים: מהיר לשמוע ומהיר לאבד, יצא שכרו בהפסדו; קשה לשמוע וקשה לאבד, יצא הפסדו בשכרו; מהיר לשמוע וקשה לאבד, זה חלק טוב; קשה לשמוע ומהיר לאבד, זה חלק רע.

[טז] ארבע מדות בנותני צדקה: הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, עינו רעה בשל אחרים; יתנו אחרים והוא לא יתן, עינו רעה בשלו; יתן יתנו אחרים, חסיד; לא יתן ולא יתנו אחרים, רשע.

[יז] ארבע מדות בהולכי בית המדרש: הולך ואינו עושה, שכר הליכה בידו; עושה ואינו הולך, שכר מעשה בידו; הולך ועושה, חסיד; לא הולך ולא עושה, רשע.

[יח] ארבע מדות ביושבים לפני חכמים: ספוג, ומשפה, משמרת, ונפה. ספוג, שהוא סופג את הכל; ומשפה, שמכניס בזה ומוציא בזה; ומשמרת, שמוציאה את היין וקולטת את השמרים; ונפה, שמוציאה את נקמח וקולטת את הסלת.

[יט] כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר, בטלה אהבה; ושאינה תלויה בדבר, אינה בטלה לעולם. איזו היא אהבה שהיא תלויה בדבר? זו אהבת אדם.

[כ] כל מחלקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים; ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים. איזו היא מחלקת שהיא לשם שמים? זו מחלקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים? זו מחלקת קרח וכל עדתו.

[כא] כל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו; וכל הממחיא את הרבים, אין מספיקין בידו לעשות תשובה. משה זכה וזכה את הרבים, זכות הרבים תלוי בו, שנאמר: "צדקת יהודה עשה, ומשפטיו עם ישראל".¹ ירבעם בן נבט חטא והחטיא את הרבים, חטא הרבים תלוי בו, שנאמר: "על חטאות ירבעם אשר חטא, ואשר החטיא את ישראל".²

[כב] כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו, הוא מתלמידיו של אברהם אבינו; ושלשה דברים אחרים, הוא מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה - תלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה - תלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע? תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה, ונוחלין העולם הבא, שנאמר: "להנחיל אהבי יש, ואצרותיהם אמלא".³ אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם, ויורדין לבאר שחת, שנאמר: "ואתה אלהים תורדם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בה".⁴

[כג] יהודה בן תימא אומר: הני עו כנמר, וקל כנשר, רץ כצבי, וגבור כארי - לעשות רצון אביה שבשמים.

[כד] הוא היה אומר: עו פנים לגיהנם, ובשש פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך, יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך.

[כה] הוא היה אומר: בן חמש שנים למקרא, בן עשר שנים למשנה, בן שלש עשרה למצות, בן חמש עשרה לגמרא, בן שמונה עשרה לחפה, בן עשרים לרדות, בן שלשים לפת, בן ארבעים לפינה, בן חמשים לעצה, בן ששים לזקנה, בן שבעים לשובה, בן שמונים לגבורה, בן תשעים לשוח, בן מאה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם.

[כו] בן בג בג אומר: הפך בה ונהפך בה, דכלא בה; ובה תחזי, וסיב ובלה בה, ומנה לא תווע, שאין לה מדה טובה הימנה. בן הא הא אומר: לפום צערא אנרא.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: "יהוה חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר".⁵

בבביר אומרים כאן קדיש דרבנן (עמ' 259).

הם לא נענו לדרישת השבטים לעשות דין מטעם סייג. וגם עליהם מוטל לעשות דין בעברייני השבט, ולא על האחרים. לכן ניגפו בני ישראל בתחלה, כי המלחמה שהם הכריזו על בנימין היתה שלא כדין. לאמיתו של דבר נתחייבו בעונש כל שבטי ישראל ושבט בנימין. הראשונים על שלא עשו כמשפט, והאחרונים על כי לא מנזו בעושי רעה משבטם. גם בחשם לא התייצבו עם לעשות מלחמה, כי הם בטחו בכהם ועוצם ידם. הם רק שאלו, "מי יעלה לנו בתחלה?" והשיבו להם, "יהודה יעלה" כמו תמיד. ביום השני שאלו כבר אם לצאת למלחמה. אבל לא שאלו אם ינצחו, כי בטחו בכהם. ביום השלישי גזרו צום ובכו לפני השם או ניגף בנימין. נזרעו מישראל ארבעים אלף ומבנימין עשרים וחמישה אלף. אולם יתכן כי יחד עם הנשים והסף הסתכמו גם אבודתיו של שבט בנימין בארבעים אלף, ונמצא שניהם הפסידו ונענשו באופן שווה. אלה הם דבריו בקיצור.

אולם אברבנאל יוצא תוצן נגד הסברו של הרמב"ן. הוא שואל כמה תמיהות על הסבר זה. א) למה לא היתה זכות לבית דין של השבטים לשפוט את שבט בנימין? ב) אם עון ישראל היה רק על שהכריזו מלחמה, למה ניגפו פעמיים? ג) אם בנימין לא הטאו, למה נמסרו בפעם השלישית בידי מתקיפיהם? ד) אם ישנו עון בכך שהשבטים מתערבים בענינו של שבט אחד, למה אין עון באזהרה ששלחו פנחס והנשיאים לבני ראובן ונגד, על דבר המזבח אשר הקימו בעבר הירדן? אברבנאל מזכיר את סוף דבריו של הרמב"ן, שהשבטים נענשו בגלל פסל מיכת, נראה מזה — הוא אומר — שהרגיש הרמב"ן בחולשת ההסבר הקודם.

על אנשי פלגש בגבעה אומר אברבנאל, כי הם היו חייבים מיתה מכמה טעמים. א) משכב זכר. ב) פלגש היא אשת איש. היא נישאה בקידושין, רק ללא כתובה. ג) לקחו בחטם וחזק יד. ד) עינו פלגש עד מותה. ה) חפרו את הסדר המדיני לבל יהיו איש לבוא שמה. ובכל זאת למרות הטאיתם אלה יש תבדל בינם לבין אנשי סדום. האחרונים מושרשים היו בחטא, ולא היתה להם כבר תקנה, ואילו אנשי הגבעה עשו זאת רק פעם אחת. עוונותיהם של בני בנימין שקולים היו מאל עוונותיהם של שאר השבטים, לכן לא נענה השם למתקיפיהם, עד שחזרו בתשובה שלמה.

משטר אנטי-מוטרי

גם בעל העקדה מפריך דעתו של הרמב"ן האומר להפריד בין מעשיהם של אנשי סדום לאנשי פלגש בגבעה, והלא הכתובים דומים זה לזה, והמלים כמעט דומות. כפי שפירטנו לעיל. אינה מצאנו חן בעיניו גם סברתו של הרמב"ן כי השבטים לא היו רשאים לזון את בני פלגש בגבעה. בית דין הגדול דן ומוציא משפט על כל שבט, בהתאם לדיני התורה. לדעתו היה עונשם של בני סדום חמור מעונשם של אנשי פלגש בגבעה, בגלל שהם ביטסו את המשטר בארצם על יסוד של חוקים, כביכול יש להבין — אומר העקדה — את התבדל בין ה, "וטא", לבין האכזריות והרשעות, אנשי פלגש בגבעה חוטאים ועבריינים היו. אצל החוטא רבה תאוותו, אבל שכלו אינו מקולקל, ואילו ברשע השכל התאוה שניהם מקולקלים. רשע אינו מתחרט לעולם, אבל בחוטא, כשעוברת תאוותו הוא שב לאיתנו. רשע עושה פמחשך מעשהו, ולכן הוא מסוכן ביותר, אבל חוטא אינו עושה במסתר. תומה שנפרצה אמר לתקנה, אבל לרשע אין מעצור ותומה.

זו היתה הטאת סדום ועמורה. לא זו בלבד, שלא היתה להם חומה מסרית,